

ribe bitka i nebitka iz sedmog desetljeća. **Dvorište** što diši stajom i **Kumrovec zimi** što se natječe intimom Hokusaija, biseri su tehnike, koja je često sama sebi svrhom. I u Kralja veliki broj akvarela je samo traženje motiva za slike u tehnici ulja.

Kraljeva djela su zapažena, ali ne i prepoznata. Na njih ukazuje Siess (1921), Lunaček (1926), Ivo Horvat (1939), njegov učenik Miljenko Stančić (1960. i 1975), Zvonimir Bartolić (1966. i 1978), Grgo Gamulin traži Kralju "dom", odaju mu poštu Vinko Zlamalik, Matko Peić, Maleković i Škunca.

Oka RIČKO, Muzej grada Koprivnice

Osam autoportreta iz Galerije naivnih umjetnika u Hlebinama

Koncentriranje pažnje oko ikonografskog sadržaja i tematskih interesa i nije možda u sadašnjem trenutku najsretniji pristup određenom slikarskom problemu. U konkretnom slučaju, međutim, za to opredjeljenje postoji ipak dovoljno argumenata. Osam autoportreta iz fundusa Galerije naivnih umjetnika u Hlebinama ne čine tek igrom sudbine minijaturnu koherentnu jezgru u fondu ove galerijske ustanove.

Iako je ljudski lik oduvijek bio središnje pitanje likovnog interesa, portret je, možemo slobodno reći, onaj graničnik što stoji na međi magijskog kruga i stvaralačkog, slikarskog reda logosa. Interes za portret lako je tumačiti kao znak napuštanja mističnog odnosa prema umjetnosti, kao trenutak nastupa, uvjetno rečeno, intelektualnog čina. U naivnoj umjetnosti gotovo da i ne postoji zanimljiviji momenat od onoga kojega je moguće utvrditi kao iskorak prema naivi tako često osporavanom razgraničenju od folklora i priznavanje egzistencije kao zasebnog segmenta aktualne umjetničke prakse. Spontanost neosporno ostaje prisutna kao princip stvaralačkog, kreativnog čina, ali prisustvo interesa za dokument jedinstveno osobenog i otkrivanje individualnoga svakako je neosporan dokaz prisustva "intelektualne" dimenzije u naivnom stvaralaštvu.

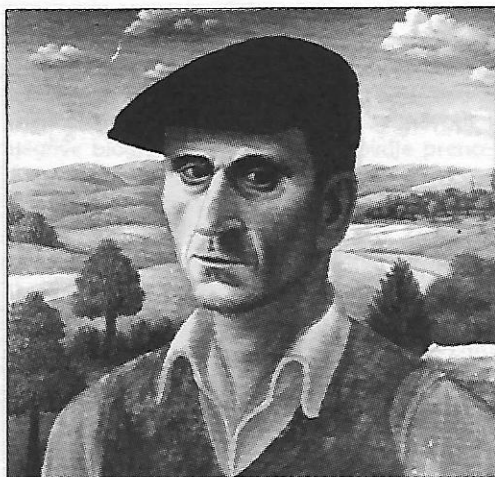
Godine 1976, 9. veljače, u svom domu, u ulici Moše Pijade broj 7, u Čakovcu, umro je Ladislav Kralj Medimurec. Pokopan je u obiteljsku grobnicu na čakovečkom groblju, 10. veljače. Posthumno je donacijom supruge, Slavke Knežević, u njegovom rodnom domu otvorena Memorijalna zbirka u okrilju Muzeja Međimurja (1979). Otada se istražuju tragovi Kraljeva likovnoga bića, i onoliko biografije koliko je nužno za atribuciju njegova djela: pisma, dokumenti, putovanja, susreti, izložbe. Fotografije i autoportreti. Šturi podaci o osamljenom slikaru koji život poistovjećuje s radom, sa slikarstvom.

Autoportret i inače u umjetnosti postaje interesantan u trenutku određenog stupnja zrelosti likovnog izraza, odnosno onoga časa kad tradicionalne vrijednosti bivaju dovedene pod znak pitanja, kad osobno prevlada kolektivno i otkriće vlastite individualnosti bude stavljeno u prvi plan. Upravo iz toga razloga je autoportret i izuzetno rijedak u periodima aktivnog sudjelovanja na nekom programu ili ideji, ideološkom i društvenom angažmanu. Osvajajući vlastite stilske idiome i oslobađajući se ideoloških uza te slabljenjem konzistentnosti grupe, autor se okreće sebi kao individui, analizirajući vlastiti lik, promatrajući ga u kontekstu makrokozmosa i mikrokozmosa istovremeno. Jer, koliko se god umjetnik bavio tek tretiranjem prikazanoga, toliko već tematska opredijeljenost izražava spremnost na prodiranje ispod vanjske, fizičke manifestacije i zaokupljenost duhovnim, individualnim, jedinstvenim i neponovljivim - psihičkom konstitucijom portretiranoga te pokušaj temeljite autoanalize, interpretaciju vlastite subjektivnosti. Prema tome, istinitost autoportretnog prikaza ne nalazi svoju veću ili manju mjeru u sličnosti s modelom već u dozi ostvarenja duhovne sadržajnosti.

Autoportreti Ivana Generalića i Franje Mraza iz hlebinskog fundusa zajedno sa znamenitim autoportretom Mirka Viriusa iz

kopirivničke privatne kolekcije dr Hrvoja Neimarevića svjedoče djelomično o interesu za vlastiti lik kao slikarski motiv prisutan već kod pripadnika tzv. prve generacije podravske naivaca iako se ovdje radi tek o jednom portretu, onome M. Viriusa, nastalom prije rata (1938.) dok ostala dva datiraju iz 1953. odnosno 1955. god, dakle, znatno nakon što su i Generalić i Mraz već oformili zasebne poetike te je generacijska podjela ovdje isključivo u funkciji naznake historijske činjenice, a ne u smislu stilske pripadnosti izraza istoznačnosti neke grupe. Samo je, dakle, spomenuti Viriusov autoportret nastao u vrijeme intenzivnog "zemljaškog i postzemljaškog" utjecaja, dok je petnaestogodišnja vremenska distanca između ovoga i ostala dva navedena djela očigledno i neminovno uvjetovala drugačije rakurse, pristup motivu i njegov tretman, izuzmemo li samu činjenicu da se radi o tri potpuno različite slikarske osobnosti. Nedvojbeno je da Generalić već mnogo ranije, već u nekim prijeratnim crtežima, formira i razrađuje osobujnu, prepoznatljivu stilistiku i poetiku, da se veoma rano, vjerojatno potpuno nesvjesno, opredijelio za larpurlartistički odnos s umjetnošću. Hegedušićeva creda iz studija "Problem umjetnosti kolektiva" (1932) za kojeg V. Crnković navodi da je "formiran na temelju njegovih (Generalićevih) najranijih crteža i akvarela", odriče se Generalić, dakle, već u najranijem periodu svoga slikarstva, intuitivno se priklonivši umjetnosti zbog nje same, uranjajući u svijet boja i oblika bez tendencioznosti ili "viših ciljeva". Promatra li se "Autoportret" iz 1953. god. komparativno s "Autoportretom" iz 1975. god. iz zagrebačke Galerije primitivne umjetnosti, otkriva se još poneka od tajanstvenih, skrivenih dimenzija ove gotovo mistične ispovjedi. Koliko je kasniji zagrebački autoportret prenapet pod djelovanjem eksplicitne dramatične tenzije, toliko je dramatika ranijeg hlebinskog rada skrivena pod epidermom, pod iluzijom prividne statičnosti i hermetičnosti vremenskog i prostornog okvira, idiličnog, gotovo ogoljelog irealnog pejzaža u pozadini. Ako je na ovome djelu još prisutno nešto isključivo "naivno" onda je to možda moguće pronaći tek u neuspostavljanju odnosa portretiranoga lika i paravana bajkovite pozadine - ukoliko promatrač nije sklon da te tajne veze uoči u tajanstvenoj potki unutrašnje, duhovne pripadnosti Velikom redu prirode. Statičan, zatvoren, težak volumen lika pomaže na putu u pronicanju do dna vlastite psihe, potpomognut britkošću crteža te čudesnom

igrom svjetlosti što iskri na jednom obrazu i dijelu čela, a gasne na drugoj polovici lica i ispod sjenila seljačke kape. Ta igra traje tek do trenutka dok traje priča o vlastitoj sudbini, prolaznosti i zaustavljenom trajanju - na detaljima nevažnim za ishod, i svjetlost neprimjetno gasne.

Ivan Generalić: Autoportret, ulje - lessonit, 42 x 41 cm, 1953.

Prije nego li se osvrnemo na autoportrete Dragana Gažija, Franje Filipovića, Mije Kovačića, Ivana Večenaja i Josipa Generalića, poklonimo tek trenutak pažnje već spominjanom autoportretu Franje Mraza iz 1955. god, djela koje je pukim slučajem dospjelo u hlebinski fundus u vrijeme kad je autor već odavno napustio Podravinu i hlebinsku tematiku i stilistiku i priklonio se akademskom realizmu. Izvedeno u tehnici krede na papiru ovo djelo nosi oznake tipične za autorovo stvaralačko razdoblje u kojem je nastalo, u mjeri korektno izvedenog akademskog rada kojega od tipiziranog, građanskog portreta dijeli tek nenametljivo, tiho prisustvo nostalgicnih reminiscencija na hlebinsko djetinjstvo na tek globalno naznačenoj pozadini kompozicije.

Autoportreti Dragana Gažija (1954.), Franje Filipovića (1954.), Mije Kovačića (1955.), Ivana Večenaja (1957.) i Josipa Generalića (1959.), djela su pripadnika, uvjetno rečeno, druge generacije podravske naivne slikare koji u šestom desetljeću još nisu dosegli kasnije osvojene prepoznatljive stilistike i razinu tehničke vještine. Prisjetimo li se činjenice da se Gaži tek krajem četrdesetih godina latio kista, potpuno je razumljivo da njegov još djelomično

nemušti likovni jezik pred samoga autora stavlja čitavu barijeru nerješivih problema. Ipak, iza njih, u gesti, pozi i izrazu već je donekle moguće nazrijeti precizno analitičko oko i težnju za potpunim, suštinskim doživljavanjem stvarnosti i njezinom interpretacijom.

Martin Hegedušić: Autoportret, drvo, 1959.

Iako je Franjo Filipović svoja najbolja ostvarenja dao u pejzažnim kompozicijama i kolorističkim rješenjima njegov "Autoportret" iz 1954. god. gotovo je monokromni susret s vlastitom ličnošću, kontemplativno poniranje u srž svoje osobitosti. Kromatski akcentuirana bjelina lica na neutralnoj, tamnoj pozadini, lice bez geste i mimike sugerira tihi monolog, zahvaćanje stvarnosti s unutrašnje strane.

Kompozicijski gotovo istovjetno koncipiran "Autoportret" Josipa Generalića iz 1959. god. svojim precizno iscrtanim, čvrstim volumenom i inzistiranjem na izrazu, naglašeno pretpostavlja materijalni, fizički vid misaonoj dimenziji vlastite pojavnosti - potkrepljena historijskim činjenicama, sasvim iskrena autora ispovijest u mediju otkriva one skrivene i nevidljive dimenzije što ličnost čovjekovu čine jednokratnom i neponovljivom.

Ivan Večenaj i Mijo Kovačić ostvaruju autoportretne kompozicije na kojima je, čini se, više pažnje poklonjeno postizanju prepoznatljivosti s modelom nego što li se radi o psihološkim studijama i pokušaju karakterizacije vlastitog lika. Iako se, dakle, ne radi o djelima evidentne slikarske vještine i zrelosti, ovi radovi svakako nose prvenstveno težinu

historijskog artefakta, a onda i nezanemarljivu mjeru osobnog, koja je već dugo zatim rezultirala izuzetnim slikarskim vizijama i likovnim rješenjima kod oba spomenuta autora.

Od svih osam hlebinskih autoportreta, vremenski je posljednji nastao onaj Martina Hegedušića (1959.), koji s obzirom na temu predstavlja svojevrsni raritet unutar hlebinske skulpture. Veoma je rijetko kod naivnih kipara zapažen i prisutan interes za autoportret, što je možda najlakše objasniti činjenicom da je pažnja kipara najčešće bila posvećena istraživanju mogućnosti samog medija, volumena, forme i materijala, a manje usmjerena prema psihološkom karakteriziranju i cizeliranju. Hegedušićev je autoportret ipak izuzetno likovno djelo ostvareno gotovo po principu "zlatnog reza". Čvrst, kompaktni volumen, kontinuirana, zatvorena obrisna linija i određena mjera psihološkog poniranja daju ovom djelu auru gotovo renesansne studije umjetnikovog lika.

Iako svaki od spomenutih radova u okviru opusa pojedinog autora zasigurno ne čini vrhunsko ostvarenje (osim, možda, s izuzetkom Ivana Generalića) zanimljivo je već i postojanje interesa za autoportret kao tematsko iskustvo čitavog niza stvaralaca u određenom vremenskom periodu. Kasnije ćemo u naivi ponekad pronaći autoportret kao segment uklopljen u neku veću figuralnu kompoziciju, ali će izuzetno rijetko biti izoliran i zasebno tretiran. Vjerojatno je neko novo vrijeme preselilo umjetnička očista i skrenulo pažnju u drugom smjeru. Povijesno-kritičke analize potvrđit će periode većeg interesa, a onda njegovog slabljenja u odnosu na tematske interese pojedinih umjetnika, škola ili čitavih pravaca slijedeći, vjerojatno cikličke, repetitivne zakone Prirode.

Literatura:

1. Katalog izložbe "Autoportret u novijem hrvatskom slikarstvu", Galerija likovnih umjetnosti Osijek, veljača-ožujak 1977;
2. Katalog izložbe "Lik, figura u novijem hrvatskom slikarstvu", Galerija likovnih umjetnosti Osijek, prosinac 1981;
3. Katalog izložbe "Portret u naivnom slikarstvu Hrvatske", predgovor: Josip DEPOLO, Galerija "Mirko Virovitić";
4. V. CRNKOVIC, Generalić - crteži, Zagreb 1985.

MUZEJSKI VJESNIK

GLASILO MUZEJSKOG DRUŠTVA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

(Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovec, Kutina, Sesvete, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske Toplice, Veliki Tabor i Virje)

TEHNIČKO UREDNIŠTVO

Stručni kolegij Gradskog muzeja Bjelovar

Glavni i odgovorni urednik: Goran Jakovljević

Tehnički urednik: Željko Vukčević

Uređivački kolegij: Goran Jakovljević (Bjelovar), Miroslav Klemm (Varaždin), Smiljka Marčec (Čakovec), Rastko Pražić (Kutina) i Oka Ričko (Koprivnica)

Muzejski vjesnik izlazi jedanput godišnje. Rukopise ne honoriramo i ne vraćamo. Za sadržaj i lekturu tekstova odgovaraju autori.

Glasilu solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

Nakladnik: Gradski muzej Bjelovar

Za nakladnika: Božidar Gerić

Tisak. COLORPRINT Bjelovar

Broj 12 - Ožujak 1989.

God. XII.

Naklada: 800 komada

Naslovna stranica: Detalj metalne ograde ispred spomen-muzeja "Josip Broz Tito" u Velikom Trojstvu, rad Josipa Broza

Prijevod: Oka Ričko (Koprivnica), Marina Šimek (Varaždin), Miroslav Klemm (Varaždin) i Antun Šimunić (Osijek)